

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Teze diplomové práce

Etnická identita slovenské menšiny v České republice

Martin Kukačka

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce se zabývá problematikou konstrukce a udržování etnické/národní identity na příkladu slovenské menšiny v České republice. Hlavním cílem práce je zjistit, jakým způsobem a prostřednictvím jakých atributů je v českém prostředí vytvářena a uchovávána etnická/národní identita slovenského obyvatelstva a jaký pohled na tuto problematiku mají samotní aktéři tohoto společenství. Práce se opírá o kvalitativně laděný výzkum za využití techniky hloubkových rozhovorů a nezúčastněného pozorování. Práce přináší vhled do jazykové situace, kulturní spolkové činnosti a kolektivní paměti sledované skupiny.

Klíčová slova:

ČR, etnicita, identita, kvalitativní výzkum, menšina, Slováci

Úvod

Situace u Slováků žijících na území českých zemí se tradičně odlišovala od života ostatních historických národních skupin na tomto území. Vzhledem k dosavadnímu historickému vývoji vykazuje slovenská menšina v České republice oproti ostatním minoritám určité rozdílnosti. Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou etnické identity této menšiny v České republice. Zkoumány jsou podmínky pro konstruování a udržování vlastní etnické/národní identity Slováků žijících na českém území, stejně tak jako způsob, jakým je slovenská identita v cizím prostředí vyvářena a uchovávána. Současně se práce snaží identifikovat její hlavní atributy.

Cíl práce a metodika

Diplomová práce se v obecné rovině soustředí na fenomén konstrukce etnické/národní identity, který sleduje na příkladu slovenské menšiny v České republice. Hlavním cílem je zjistit, jakým způsobem a prostřednictvím jakých atributů je v českém prostředí vytvářena a uchovávána etnická/národní identita slovenského obyvatelstva. Na základě získaných informací především ze sekundárních zdrojů je popsán historický vývoj a zároveň zanalyzován současný stav slovenské menšiny na českém území, přičemž je kladen nemalý důraz na její spolkovou činnost a občanskou participaci. Práce popisuje nejen to, jakými prvky je etnická/národní identita této menšiny konstruována a vytvářena, ale také do jaké míry se Slováci žijící na českém území ke své identitě hlásí.

Klíčovou technikou sběru dat bylo pro tuto práci zvoleno volné hloubkové interview a polostandardizované interview, tedy nestandardizované dotazování založené na plynulém vyprávění vypravěče. Při volném hloubkovém interview badatel omezuje své zásahy na minimální projevy nutné k tomu, aby udržely tok vyprávění. Z části je pak volné hloubkové interview věnované otázkám, jimiž se vedoucí rozhovoru snaží rozvinout problémy navozené vyprávěním. Při výzkumu v některých případech z volných hloubkových rozhovorů vyplynulo polostandardizované interview. V rámci této metody je připraven seznam základních otázek či okruhů, které se vztahují ke zkoumaným jevům, přičemž jejich pořadí není striktně dané. Otázky jsou kladeny obvykle podobným způsobem, přičemž podle odpovědi na základní otázku klade tazatel další, tzv. doplňující otázky, které odpověď dotazovaného rozvíjí. U obou těchto technik je výhodou, že se tazatel může zaměřit na určitá specifika každého respondenta.

Jako doplněk k provedeným rozhovorům bylo užito také metody nezúčastněného pozorování., které se stalo z hlediska zkoumaného prostředí a míry participace pozorovatele pro tuto práci ideální výzkumnou metodou. Vzhledem k omezení této metody se pak doporučuje validovat získané informace pomocí interaktivních metod jako je například interview.

Výsledky a závěry výzkumného šetření

Slovenská menšina na území České republiky je značně rozptýlená. Hlavním městem slovenské spolkové činnosti na zmíněném území je Praha, která je tudíž také hlavním místem udržování a znovuobjevování slovenské kultury v České republice. Sídlí zde všechny slovenská občanská sdružení, Slovenský dům i Slovenský institut. Slováci žijící v Praze tvoří co do profesního tak sociálního rozvrstvení velmi rozličnou skupinu, avšak na rozdíl do zbytku republiky je hustota osídlení Slováků v českém hlavním městě zdaleka nejvyšší.

V rámci slovenského etnika/národa jsou sdíleny společné prvky, jako jsou například jazyk, dějiny, předci nebo zvyky a tradice. U některých společenství je při konstrukci etnické/národní identity nejvíce zdůrazňován jazykový prvek a stejně tak tomu je také u slovenské minority v České republice. To, že je jazyk základním etnoidentifikačním znakem tamější slovenské menšiny, je zřejmé zejména z hlediska komparace obou kultur, kdy lze ve větší míře identifikovat pouze regionální či zanedbatelné rozdíly. Slováci, kteří zde žijí již delší dobu, udržují aktivní používání slovenského jazyka pouze v rámci rodinného prostředí. Tento poznatek však nemění nic na tom, že se Slováci, ačkoliv v poněkud omezené míře, aktivnímu využívání slovenštiny nebrání.

Generace Slováků, která na České území v průběhu života přišla a slovenštinu se snaží i nadále aktivně používat, tvoří jistý kontrast k potomkům této generace. Ti mluví již převážně česky, i když nezřídka ovládají oba jazyky, neboť ve slovenštině byli vychováváni. Podobně je na tom i skupina mladých Slováků, kteří s rodinou do České republiky přišli jako děti. Ti byli často nenásilně donuceni používat povětšinou češtinu, a to ať již z důvodů vyrůstání mezi českými dětmi nebo později v zaměstnání či ve škole. Slovenštinu tato mladší generace využívá opět spíše jen v rámci rodiny. Často jsou tedy slovenské děti vychovávány bilingvně svými rodiči, kteří jsou si vědomi výhod, které dvojjazyčná výchova v rámci začlenění do majority přináší. Zvláštní skupinu pak tvoří především mladí Slováci, kteří na svůj rodný jazyk nedají dopustit a využívají ho jak v osobním, profesním, potažmo studijním životě. Jazyková podobnost češtiny a slovenštiny je zde patrná stejně tak, jako podobnost

kulturní. Obecně lze však vyvodit závěr, že k jazykové komunikaci na veřejnosti využívají Slováci žijící v České republice ve většinové míře češtinu, avšak jako svůj rodný jazyk jednoznačně i nadále deklarují slovenštinu.

U menšiny převládá společné etnické/národní vědomí Slováků, které je navíc doplněno identitou „čechoslováctví“, která je založena na společné historické paměti a tedy společné česko – slovenské minulosti. Ačkoliv byl československý národ pouze umělým spojením dvou různých etnických/národních celků, idea čechoslovakismu mezi představiteli především starší a střední generace slovenské menšiny v České republice neustále rezonuje. I přes tuto skutečnost jsou i u zástupců menšiny považujících se za Čechoslováky, stejně tak jako u ostatních Slováků žijících na českém území, patrné jejich slovenské kořeny.

Konstrukce slovenské identity je ovlivněna také zájmem o slovenskou kulturu, dění na Slovensku a především vzájemným setkáváním jedinců ať už v rámci programu sdružení slovenských menšin či v rámci jiných akcí. Kulturní programy, společenská setkání, přednášky, besedy či výstavy pořádá většina slovenských občanských sdružení v České republice. Účelem těchto setkání je zejména snaha připomínat si a prohlubovat povědomí o slovenské kultuře a historii slovenské menšiny v České republice. Vedle událostí a setkání, které jsou spojeny s klubovou činností, se Slováci žijící v České republice scházejí v rámci různých vernisáží, výstav, divadelních představení či při příležitosti bohoslužeb vedených ve slovenském jazyce. Samotnou odlišnost slovenské kultury od české je možno vysledovat spíše v rámci regionálních diferencí. Slováci si s sebou na české území přinesli především zvyklosti v podobě slovenské kuchyně či dodržování některých zvyků. Zástupci této menšiny zpravidla stále udržují kontakty se svými krajany na Slovensku a do určité míry tak zachovávají i vědomí o příslušnosti ke slovenskému národu a to i přesto, že jsou si oba národy kulturně i jazykově tak blízkými celky.

Závěrem lze tedy shrnout, že jazyková identita a snaha o uchování některých kulturních prvků (zvyky spojené s křesťanstvím, zájem o slovenské kulturní dění či tradiční slovenská kuchyně), stejně tak jako společná národní historie tvoří hlavní atributy etnické identity slovenské menšiny v České republice. Ukázalo se však, že tím hlavním identifikačním prvkem Slováků žijících v České republice je jednoznačně jazyk. Právě prostřednictvím aktivního používání slovenštiny a jejího předávání svým potomkům, stejně tak jako snaze o zachování kontaktu s jejich rodnou vlastí, Slováci v České republice konstruují svoji identitu.

Vybrané zdroje

- ALLPORT, Gordon. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. 574 s. ISBN 80-7260-125-3.
- ANDERSON, Benedict R. *Představy společnosti: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008. 274 s. ISBN 978-80-246-1490-8.
- BERGER, Peter, LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.
- ERIKSEN, Thomas. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.
- GELLNER, Ernest. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal, 1993. 158 s. ISBN 80-900892-9-1.
- HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 289 s. ISBN 978-80-7419-016-2.
- HOLÝ, Ladislav. *Malý český člověk a skvělý český národ*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2001, 209 s. ISBN 80-858-5097-4.
- HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 451 s. ISBN 80-86429-20-2.
- JENKINS, Richard. *Rethinking Ethnicity*. Londýn: SAGE, 2008, 224 s. ISBN 1849204934.
- LEYENS, Jacques-Philippe, YZERBYT, Vincent, SCHADRON, Georges. *Stereotypes and Social Cognition*. Londýn: Sage Publications, 1994, ISBN 0803985835.
- NOSKOVÁ, Helena. *O původu Slováků v Čechách*. Praha: Trilabit, 2001, 254 s. ISBN 80-902681-1-0.
- NOSKOVÁ, Helena. *Pražské ozvěny: Minulost a současnost Slováků v českých zemích*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2014, 199 s. ISBN 978-80-7285-178-2.
- RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: česko-slovenské vztahy 1914-1945*. Bratislava: Academic Press, 1997. 554 s. ISBN 80-88880-10-6.